

Sverige och det internationella ansvaret – krönika för Utsikt Världen, Utrikespolitiska föreningen, Stockholm, oktober 2005

För Sverige var det länge naturligt att stå på egna ben i sitt internationella ansvar. Sverige har inte ingått i några militärallianser. Särskilt under det senaste halvsekle har Sveriges internationella engagemang varit inriktat på att värna små staters oberoende och möjlighet att utvecklas på egna villkor. Den världsvida sammanslutningen av självständiga stater, Förenta Nationerna, har varit den internationella organisation där det varit naturligt och självklart för Sverige att göra sina insatser.

Så länge det fanns ett hot om storkrig i Europa mellan väst och öst, mellan demokrati och kommunism, gick den svenska politiken ut på att främja avspänning mellan parterna och på så sätt ge ett bidrag till att freden kunde upprätthållas.

Neutralitetspolitiken har de senaste årtiondena kritiserats hårt. Sverige utmålas som en fripassagerare som kunde klara sig med informellt skydd av Nato och USA men inte ens tackade utan mest ägnade sig åt att kritisera USA:s roll i tredje världen. Den kritiken är inte rättvisande. Den bortser från att Sverige genom sitt för sin tid mycket avancerade militära försvar bidrog till att skapa stabilitet i norra Europa där de två stormaktsblocken annars stod tätt mot varandra. Sverige teg inte heller inför övergrepp mot frihetssträvanden i Östeuropa. Fackföreningsrörelsen Solidaritet i Polen, som firat sitt 25-årsjubileum i sommar, fick exempelvis tidigt och länge svenskt stöd, både moraliskt och ekonomiskt.

I dag är världen och Europa friare men snarare mer komplicerad. Vi talar om vidare säkerhetsbegrepp och nya hot allt ifrån epidemier och naturkatastrofer till terroristattacker och spridning av massförstörelsevapen. Den europeiska unionen, EU, har blivit en samlingspunkt för alla Europas stater. Utvidgningen av EU och de krav på demokrati, mänskliga rättigheter, rättsstat och marknadsekonomi som EU ställer på sina medlemmar, har blivit den viktigaste kraften för att skapa utveckling och säkerhet i vår världsdelen.

I detta Europa är inte Sverige alliansfritt utan medlem sedan tio år tillbaka. Världen och Europa består fortfarande av självständiga stater. Men nästan alla har givit upp en betydande del av sin suveränitet till förmån för större internationella sammanhang. Genom att vara medlemmar av EU tvingas vi följa en mängd lagar och direktiv som vi inte självklart alltid ser som de bästa. Men fördelarna av samarbete och gemensamt ansvarsstagande uppväger priset för kompromisser med vad vi allra helst skulle vilja göra ensam som nation.

Inte heller i FN är det självklart att värna om det nationella oberoendet. I det inre reformarbete som präglar FN:s generalförsamling denna höst uppmärksammas särskilt behovet och nödvändigheten av att sätta mänskliga rättigheter och mänsklig säkerhet före den nationella självständigheten och säkerheten.

Hösten 2001, mitt i de omskakande omvälvningarna efter terroristattackerna 11 september myntade en internationell kommission, som Kanada tagit initiativ till, begreppet ”ansvar att skydda”. Varje statsledning har ett ansvar att värna om sina medborgare. Förmår en regering inte skydda människor för död, övergrepp eller allvarliga brott mot deras mänskliga rättigheter, har världssamhället ett ansvar att ingripa. Det är en doktrin som inte är ofarlig att tillämpa. Men grundsynen om ett ”ansvar att skydda” är riktig.

När Sverige fortsatt vill vara med och ta internationellt ansvar innebär det att vi tvingas till ställningstaganden och engagemang som kan kännas ovana och främmande. I bistånds- och utvecklingspolitiken samarbetar vi nu med EU och dess medlemsstater och får både kämpa för och kompromissa med synsätt och program som varit viktiga för oss. Den försvarsmakt som byggts upp för att avskräcka anfall mot svenskt territorium ska nu delta i internationella insatser långt borta för att tillsammans med stridskrafter från andra EU-stater upprätthålla, främja och i sista hand tvinga fram fred och rättvisa.

Ett terroristangrepp någon stans i EU är ett angrepp också på oss.

Om detta, och vad det innebär, måste vi samtala och debattera. Utvecklingen är oundviklig och utmanande. Den betyder inte att Sverige ska sluta att tänka självt, ta egen ställning och protestera när det är nödvändigt. Vi måste lära oss att ta internationellt ansvar i en värld med begränsad suveränitet.

ANDERS MELLBOURN